

Commentaar op het voorstel van de invoering van de opvoedingsbelofte

Forumdag Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen 'Van huwelijkscontract naar opvoedingsbelofte', 11 mei 2006

De pedagogische verantwoordelijkheid van de staat

Stelling 1

Het Verdrag van de rechten van het kind bepaalt dat de staten al het mogelijke doen om de erkenning van het beginsel te verzekeren dat beide ouders de gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind (cfr. Art. 18.1 van het Kinderrechtenverdrag).

- De instelling van een 'opvoedingsgezin' (opvoedingsbelofte) volgt daar niet automatisch uit volgens de tekst van het verdrag; het gaat wel om de maatschappelijke erkenning van de rol van de ouders in de opvoeding.
- Het principe van de gezamenlijke verantwoordelijkheid is in ons burgerlijk wetboek opgenomen o.a. via de wet van 13 april 1995 inzake het ouderlijk gezag. Art. 371 BW: "Een kind en zijn ouders zijn op elke leeftijd aan elkaar respect verschuldigd"; Art. 372 BW: "Een kind blijft onder het gezag van zijn ouders tot aan zijn meerderjarigheid of zijn ontvoogding". Deze wet doorbreekt het éézijdige respect van de minderjarige ten aanzien van zijn ouders door het invoeren van het wederzijds respect tussen ouders en kinderen. Via het burgerlijk recht (privé-omgang tussen ouders en kinderen) worden mogelijke vormen van (fysiek) geweld (bijvoorbeeld lijfstraffen) die voordien verantwoord werden op basis van het eenzijdige respect (het zogenaamde tuchtigingsrecht), nu ook beschouwd als een weinig respectvolle omgang met kinderen. Deze wetgeving weerspiegelt in feite het groeiend bewustzijn van het respect voor de menselijke waardigheid van kinderen binnen de uitoefening van het ouderlijk gezag.
- Deze wet gaat in feite ook over het gezagsco-ouderschap. Momenteel is er een voorstel van minister Onkelinx die in geval van scheiding het verblijfsco-ouderschap (bilocatie) in het BW wil opnemen¹.
- Het Strafwetboek beschermt iedereen tegen slagen (art. 398, 405*bis* en *ter*). Maar in de praktijk wordt dit voor kinderen niet consequent toegepast, tenzij voor ernstige gevallen van mishandeling. Een pak rammel of de afgeslankte versie, de zogenaamde 'pedagogische tik' maakt voor velen (mentaliteit) nog deel uit van het opvoedingssysteem. De wet van 28 november 2000 betreffende

¹ Het verblijfsco-ouderschap, zoals Onkelinx het voorstelt, zal wellicht wat afgezwakt worden: als de gescheiden ouders een akkoord bereiken over de kinderen, dan moet de rechter dit akkoord bekrachtigen, behalve als het kind niet met de regeling gebaat is; als ze niet akkoord gaan, dan moet de rechter op verzoek van minstens één van de partners, bij voorrang onderzoeken of de bilocatie geen goede oplossing zou zijn; welke beslissing de rechter ook neemt, hij/zij zal die grondig moeten motiveren.

de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen voorziet wel strengere straffen voor slagen en verwondingen wanneer er sprake is van opvoedings- en gezagsverhoudingen tussen de dader en het minderjarig slachtoffer.

Stelling 2

Vanuit historisch perspectief regelt het burgerlijke huwelijksgezin het samenleven van twee volwassenen en verzekert het dat kinderen verzorgd en opgevoed worden. Ouders engageren zich als geliefden vrijwillig tot het huwelijk en hebben de beste pedagogische intenties. De rol van de staat is in deze constructie secundair en ondersteunend en enkel interveniërend als blijkt dat ouders niet in staat zijn de kinderen goed op te voeden.

- Vanaf wanneer begint dat historisch perspectief?
- Het historisch perspectief inzake het huwelijk in vogelvlucht: het westerse huwelijk is ontstaan uit het Romeinse matrimonium en had als doel om civiele rechten door te geven aan kinderen. Tijdens de middeleeuwen beklemtoonden de canonisten de onontbindbaarheid van het huwelijk en het ontstaan van de goederengemeenschap door het huwelijk. In de zestiende eeuw wilden vele juristen loskomen van de kerk en zijn canonisten. Zij streefden naar een nationalisering van het huwelijksrecht. Het huwelijk als 'specifieke tweerelatie' neemt dan een centrale plaats in. De familie, ontstaan rond huwelijk en afstamming, vormt de basiscel van de samenleving. In de 20ste eeuw daalt het belang van het burgerrechtelijk huwelijk en treden andere tweerelaties en gezinsvormen op de voorgrond.
- Bij het afsluiten van een burgerlijk huwelijk (trouwboekje) ligt de klemtoon op de gevolgen van een huwelijk op persoonlijk vlak (wederzijdse rechten en plichten) en op de gevolgen voor het vermogen van de gehuwden.
- Deze tweede stelling gaat uit van het klassieke westerse heterohuwelijk.
- De staat speelt een belangrijke (geen secundaire) rol in de pedagogische ondersteuning van gezinnen: via het onderwijssysteem, de kinderopvang en de buitenschoolse kinderopvang. Dit is veel ingrijpender dan een rechtstreeks ingrijpen in de gezinnen. De overheid schept basisvoorwaarden waarbinnen mensen hun relaties (ook met kinderen) uitbouwen.

Stelling 3

De pedagogische bekommernissen die vervat zaten in de instelling van het 'huwelijksgezin' moeten vertaald worden in een instelling die wel maatschappelijk (h)erkenbaar is.

- Op die manier is de rol van de staat dan wel primair >< stelling 2.
- De Vrouwenraad pleit voor huwelijk en samenwonen en (echt)scheiding met verantwoordelijkheid. Voor de kinderen blijft samen opvoeden de regel, doch moet er worden nagegaan of er tussen beide ouders nog voldoende verstandhouding is om te blijven samenwerken in het belang van hun kinderen. Is dit niet het geval, dan moet de rechter de rechten en plichten verbonden aan deze opvoeding verdelen tussen beiden, waarbij het geslacht geen

determinerende factor mag zijn (standpunt schuldloze echtscheiding 1994, samenwoners 1995, gezinsvormen en ouderschap 2000).

- Veranderende partnerrelaties en een feitelijk toegenomen diversiteit van gezinsrelaties vergen heel wat van kinderen en volwassenen. Kinderen en volwassenen kunnen deel uitmaken van meerdere gezinsvormen. Zowel bij huwelijks- als bij samenwoongezinnen zijn dan ook nog banden met verschillende grootouders. Het is van belang op te volgen hoe die gezinsvormen zich tot elkaar verhouden.

Ouderschap

Stelling 4

Mensen die samenleven en denken aan het krijgen van kinderen moeten zich uitdrukkelijk tot het ouderschap engageren. Dit engagement krijgt een publiek karakter.

- Het 'denken aan het krijgen van kinderen' wordt gekoppeld aan het engagement tot ouderschap dat een publiek karakter moet hebben en in stelling 10 gaat het over het afleggen van een opvoedingsbelofte bij het aangeven van een kind.
- Een ander uitgangspunt van de Vrouwenraad is het BGSV-model: dit is de combinatie (met de nodige variaties doorheen de levensloopbaan) van **beroepsarbeid, gezinsarbeid, sociale arbeid en vrije tijd**. Vrouwen en mannen moeten dus evenwichtig kunnen combineren. Wat de kinderen betreft gaat dit over een gedeelde opvoeding binnen én buiten het gezin, ook voor kinderen jonger dan drie jaar. Opvoeding buiten het gezin kan voor ons niet beschouwd worden als een noodoplossing maar moet een positieve aanvulling zijn van opvoeding binnen het gezin. Externe opvoeding is dus een volwaardig onderdeel van het dagelijks leven van kinderen.
- Externe opvoeding wordt gesubsidieerd door de overheden: na het zwangerschapsverlof/ouderschapsverlof kunnen baby's terecht in collectieve kinderopvang of bij opvangouders; vanaf tweeënhalf à drie jaar worden kinderen voltijds opgevangen in het onderwijs en eventueel in de buitenschoolse kinderopvang.
- Vrouwen en mannen die tewerkgesteld zijn in de externe opvoeding en die zelf al dan niet kinderen hebben, hebben evenals de ouder/s een belangrijke rol te vervullen bij de opvoeding van de kinderen.

Stelling 5

De opvoedingsbelofte omvat het uitspreken van een aantal fundamentele rechten van het kind en het zich verbinden tot het persoonlijk waarborgen van deze rechten. De ouders moeten bevestigen dat het kind een onontbindbare relatie heeft met beide ouders. De ouders zijn steeds beschikbaar voor het kind en mogen de relatie van het kind met de andere ouder niet belemmeren.

- Wat is een continue persoonlijke zorg? Deze geldt niet op absolute wijze voor de ouder/s. Ook andere actoren/opvoedingsverantwoordelijken in de samenleving zijn hiervoor verantwoordelijk.

- De opvoedingsbelofte lijkt geïnspireerd op de huwelijksbelofte (...in goede en slechte dagen...)
- Onontbindbare relatie: wat als ouder/s door omstandigheden (tijdelijk) niet in staat zijn om de opvoedingsbelofte te realiseren?
- De ene ouder mag de relatie van het kind met de andere ouder niet belemmeren: dit principe is oké, tenzij het belang van het kind dit wel zou vereisen (oordeel rechter).
- Deze stelling gaat ervan uit dat kinderen vooral afhankelijk zijn en gaat daardoor voorbij aan de vrijheidsrechten en verantwoordelijkheden van kinderen die toenemen naarmate ze ouder worden.

Stelling 6

Ouders moeten zich scharen achter de rechten van het kind: kinderen zijn mensen en moeten als mensen behandeld worden, rekening houdend met hun eigenheid als kind en als individu. Ze moeten kinderen erkennen als gesprekspartner. Er wordt geen bepaald opvoedingsmodel opgedrongen. Het gaat om een principiële keuze die zich naargelang het kind, de ouder, de situatie anders vertaalt. De staten zetten zich in voor de naleving van de rechten, niet alleen in het openbare leven maar ook in alle gezinnen en voor alle kinderen.

- Van belang hier is de afweging tussen de rechten van het kind en de rechten van de ouders; deze rechten kunnen immers botsen en dan gaat het over interpretaties.
- Inzake opvoedingsmodellen: het is duidelijk dat de overheid de 'autoritaire opvoeding', waarin fysiek geweld gebruikt wordt, niet vooropstelt (zie commentaar bij stelling 1). Indirect kiest de staat wel voor een opvoedingsmodel of kader aangezien bepaalde rechten moeten gewaarborgd worden (cfr. Verdragen, ook CEDAW).
- De principiële keuze ... moet binnen een bepaald kader en is niet vrijblijvend.
- Tegenstelling openbaar leven en gezinnen: het gezin is geen privé-aangelegenheid.

Ondersteuning van de ouders

Stelling 7

Ieder kind heeft recht op deskundige ouders. Ouders moeten een bewijs hebben dat ze goede ouders zijn. Ouders moeten bereid zijn zich zo goed mogelijk te informeren, zelfs een 'ouderschool' te volgen.

- Wat is de invulling van 'deskundige' en 'goede' ouder/s?
- Opvoeding moet eerder gezien worden als een verwevenheid van opvoedingsopvattingen en opvoedingsgedrag, waarbij ouders, deskundigen, andere opvoeders en kinderen zelf een actieve rol spelen.
- Beter meer investeren in opvoedingswinkels; info over conflictpreventie ook voor jongeren die potentiële ouder/s zijn.

Stelling 8

Verwijzend naar het Verdrag inzake de rechten van het kind, moeten staten bepalen wat ze verstaan onder een pedagogisch waardevolle gezinsomgeving.

- Heeft dit dan wel te maken met opvoedingsmodellen?
- En wat met pedagogisch waardevolle andere levenssferen (externe opvoeding)?
- De rechten van het kind worden hier gereduceerd tot pedagogie.

Stelling 9

Mogelijke bezwaren tegen deze voorstellen omwille van het gevaar voor juridisering door een pedagogisch te normerend optredende overheid zijn onterecht. Dergelijke bepalingen fungeren eerder als principes waarnaar mensen zich kunnen/moeten oriënteren. De staat moet ondersteuning mogelijk maken maar daarom niet zelf organiseren (en kan deze overlaten aan particulier initiatief).

- Wat wordt verstaan onder particulier initiatief?

Opvoedingsbelofte: als deze afdwingbaar wordt gemaakt is het wel een heel autoritaire aanpak vanwege de overheid; blijft het bij een belofte, wat is daar de betekenis van? In de praktijk blijft een belofte vaak inhoudsloos (bv. de EOT-overeenkomsten en de afspraken over de kinderen die in de praktijk vaak moeilijk uit te voeren zijn; al heel vlug worden wijzigingen aangevraagd door de ouder/s).

Concrete voorstellen

Stelling 10

Bij aangeven van kind, leggen de ouders een opvoedingsbelofte af. Het burgerlijk en openbaar symbolisch karakter van het aangeven van de geboorte blijft bewaard.

Stelling 11

Bij hertrouw of samenlevingsovereenkomst moet de opvoedingsbelofte uitgesproken worden in aanwezigheid van alle betrokken kinderen. Na scheiding moet de opvoedingsbelofte herbevestigd worden tussen de ex-partners.

Stelling 12

De opvoedingsbelofte bevat ook een luik inzake de erkenning en toepassing van de rechten van het kind.

Stelling 13

Conform de UVRM verzekert de opvoedingsbelofte ouders van de optimale mogelijkheden om kinderen overeenkomstig de eigen religieuze en/of levensbeschouwelijke overtuigingen op te voeden.

- In de wetgeving is de duurzame gezamenlijke verantwoordelijkheid van de ouders ten opzichte van de kinderen opgenomen.
- Internationale verdragen spreken niet over een opvoedingsbelofte; de discours handelen over vrijheidsrechten en plichten. De praktijk gaat over de voortdurende botsingen en afwegingen ervan.

- De implementatie van het Verdrag van de rechten van het kind is in België nog voor verbetering vatbaar: kinderen hebben vaak nog geen spreekrecht in gezinnen; ze krijgen dikwijls geen info inzake de (echt)scheiding van hun ouders en over wat hen te wachten staat; er is geen nultolerantie inzake geweld op kinderen,...
- De rol van de staat mag in het kader van dit onderwerp niet beperkt worden tot de pedagogische invalshoek. Van belang zijn ook de andere artikels in de internationale verdragen die betrekking hebben op de rechten van het kind, o.a. onderwijs, gezondheid, huisvesting.
- Opvoeden doe je als ouder/s niet alleen! Er zijn externe opvoedingsactoren. De overheid moet een ondersteunende rol hebben.
- In de loop van de jaren komen er vaak ouder/s bij. Ook hier moet de overheid een ondersteunende rol hebben bij dit meervoudig ouderschap net als bij de externe opvoeding.
- De klemtoon moet komen te liggen op de ouder-kindrelatie als een wederkerige relatie; ook kinderen zijn betekenisgevers.
- De idee van de opvoedingsbelofte vertrekt te eenzijdig van de ouderlijke verantwoordelijkheid en houdt geen rekening met kinderen en de ruimere samenleving als actoren.
- De opvoedingsbelofte zou voor een administratieve rompslomp zorgen.
- **Besluit: geen opvoedingsbelofte.**